

10 χρόνια μετά: Η ανάγκη δομικού μετασχηματισμού

Νίκος Βέττας Γενικός Διευθυντής Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) και Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

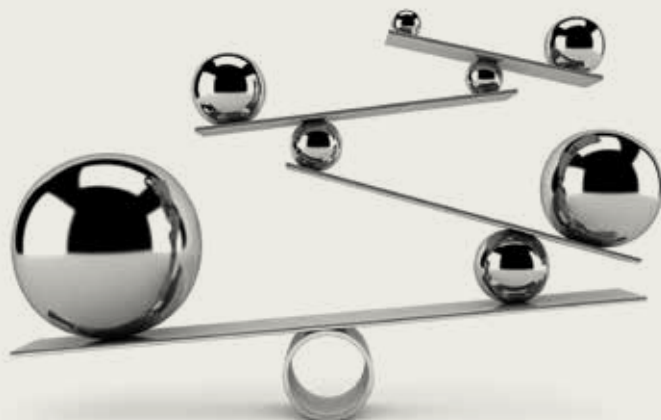
Η ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ήταν για την ελληνική οικονομία ιδιαίτερα ταραχώδης: βαθιά ύφεση, πλήρης αποσταθεροποίηση προσδοκιών, δραματική μείωση της αξίας των περιουσιών, αδυναμία ομαλής χρηματοδότησης και ανάγκη προσφυγής σε διαδοχικά προγράμματα στήριξης. Δέκα χρόνια μετά, έχουν χαθεί πολλαπλές ευκαιρίες για να δημιουργηθεί μια οικονομία σε μια νέα βάση που θα αντιπροσωπεύει ρήξη με κεντρικές παθογένειες του παρελθόντος. Ταυτόχρονα όμως έχουν διορθωθεί σημαντικές ανισορροπίες. Η τελική έκβαση της ελληνικής κρίσης είναι ακόμη ανοικτή και θα κριθεί από αποφάσεις στα επόμενα λίγα χρόνια. Οι αποφάσεις αυτές θα παίξουν κομβικό ρόλο αναφορικά με το εάν η ελληνική οικονομία θα εισέλθει μεσοπρόθεσμα σε μια περίοδο βιώσιμης, ισχυρής και ισορροπημένης ανάπτυξης ή εάν οι υφιστάμενοι κίνδυνοι θα ενταθούν και θα οδηγήσουν σε παράταση της κρίσης.

Η εξισορρόπηση και προσαρμογή που επιτεύχθηκε κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υποτιμάται. Ο δημόσιος τομέας πλέον δεν παράγει ελλείμματα, αλλά κινείται σε περιοχή συνολικών πλεονασμάτων. Στο εξωτερικό ισοζύγιο παρατηρείται εξισορρόπηση, μέρος της οποίας οφείλεται κατά το τελευταίο διάστημα και στη θετική συνεισφορά των εξαγωγών. Το τρέχον είναι το δεύτερο διαδοχικό έτος στο οποίο καταγράφεται ο θετικός ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας. Σημαντικό μέρος της απώλειας σχετικής ανταγωνιστικότητας έχει ανακτηθεί μέσω μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Επίσης, ο κίνδυνος μιας καταστροφικής εξόδου από το κοινό νόμισμα έχει υποχωρήσει σημαντικά και δεν επηρεάζει την ελληνική οικονομία με τη μεγάλη σφοδρότητα των προηγούμενων ετών.

Όμως, μια περισσότερο αναλυτική ματιά οδηγεί σε προβληματισμό σχετικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της προσαρμογής που έλαβε χώρα. Το υφιστάμενο μείγμα φόρων και δαπανών έχει χαρακτηριστικά που λειτουργούν ανασχετικά για την επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης. Στο εξωτερικό ισοζύγιο η αύξηση των εξαγωγών θα έπρεπε να είναι πολύ εντονότερη, ώστε να καλύψει και την αναπόφευκτη αύξηση των εισαγωγών που θα επέλθει και για κεφαλαιουχικά και για διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Στο επίπεδο της ανταγωνιστικότητας, υπάρχει ο κίνδυνος η αύξηση της αμοιβής της εργασίας να οδηγήσει σε οπισθοδρόμηση, στον βαθμό που δεν υπάρχει παράλληλα σημαντική βελτίωση της παραγωγικότητας και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Οι ρυθμοί μεγέθυνσης αν και θετικοί, υπολείπονται του επιπέδου που θα σηματοδοτούσε σύγκλιση με την ευρωζώνη. Σε μεγάλο βαθμό ο προβληματισμός προκύπτει από το ότι η προσαρμογή επιτεύχθηκε κυρίως μέσω της ύφεσης και όχι μέσω του δομικού μετασχηματισμού της οικονομίας. Στον βαθμό που ισχύει το πρώτο, η οικονομία δεν θα μπορεί να μεγεθυνθεί σημαντικά, καθώς η μεγέθυνση θα τείνει να δημιουργεί ελλείμματα και θα προσκρούει σε περιορισμούς.

Ενώ, λοιπόν, υπάρχει η βάση για μια θετική εξέλιξη της οικονομίας, αυτή δεν θα είναι αυτόματη και σε καμία περίπτωση εξασφαλισμένη. Κεντρική σημασία θα έχει το πότε και με ποιους όρους θα επιτευχθεί η πρόσβαση σε

**Η τελική
έκβαση
της ελληνικής
κρίσης
είναι ακόμη
ανοικτή**

χρηματοδότηση. Σήμερα, η οικονομία κινείται σε μια ενδιάμεση περιοχή όπου δεν υπάρχει πια η προστασία των προγραμμάτων, αλλά και δεν έχει ακόμη επιτευχθεί ομαλή πρόσβαση στις αγορές. Η ύπαρξη του λεγόμενου «μαξιλαριού ασφαλείας» δεν μπορεί να προκαλεί εφησυχασμό, για τουλάχιστον δύο λόγους. Πρώτον, όσο παρατείνεται η περίοδος μη ομαλής χρηματοδότησης, αυξάνεται και η πιθανότητα πως τελικά η χρηματοδότηση θα γίνει με δυσχέρεια, ειδικά αν συνυπολογιστεί και το ενδεχόμενο επιδείνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος. Δεύτερον, το θέμα είναι η συνολική χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας, δηλαδή των επιχειρήσεων, τραπεζών και νοικοκυριών, και όχι μόνο του δημόσιου τομέα.

Για την επίτευξη αυτού του κρίσιμου στόχου της πρόσβασης σε σταθερή χρηματοδότηση, απαραίτητη είναι η ύπαρξη ενός αξιόπιστου αναπτυξιακού πλαισίου. Αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει αφενός την εμπέδωση της αξιοπιστίας της οικονομικής πολιτικής και ειδικότερα ότι ακόμη και μετά την έξοδο από τα προγράμματα δεν θα υπάρξει παλινδρόμηση σε ανεύθυνες δημοσιονομικές πολιτικές ή οπισθοδρόμηση σε τομείς δομικών μεταρρυθμίσεων που είναι κρίσιμοι για την ανταγωνιστικότητα, και αφετέρου τη στροφή της οικονομικής πολιτικής, ώστε να καταστεί η ελληνική οικονομία ελκυστικός προορισμός για επενδύσεις.

Στο δημοσιονομικό πεδίο, ενώ η επίτευξη σημαντικού πλεονάσματος ενισχύει κατ' αρχήν την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής, το γεγονός ότι το πλεόνασμα δεν χρηματοδοτείται μέσω ανάπτυξης αλλά, αντίθετα, αντανακλά

μείγμα μη συμβατό με ισχυρή ανάπτυξη μεσοπρόθεσμα, δυσχεραίνει και τους όρους εξωτερικής χρηματοδότησης της οικονομίας. Κρίσιμα σημεία είναι το χαμηλό επίπεδο των δημοσίων επενδύσεων, οι χαμηλές αξίες των ακινήτων λόγω στρεβλωτικών χαρακτηριστικών του σχετικού φόρου και η υπερβολική επιβάρυνση της εργασίας μέσω ασφαλιστικών εισφορών, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης και απαραίτητης μεταρρύθμισης στο σύστημα συντάξεων.

Καθώς η χώρα εισέρχεται σε εκλογικό κύκλο, ενδεχομένως και παρατεταμένο, και με τη γενικότερα ανάλογη εμπειρία που τείνει να επιβάρυνει την οικονομία μέσω αύξησης της αβεβαιότητας και αναβολής αναγκαίων τομών, δεν θα πρέπει να λησμονείται η ιδιαίτερα κρίσιμη συγκυρία. Η αίσθηση εγρήγορης θα πρέπει να είναι ακόμη περισσότερο έντονη, με δεδομένο πως στο διεθνές περιβάλλον δεν μπορεί να αποκλείεται επιδείνωση στο επόμενο διάστημα ή ακόμη και κρίση. Κρίσιμες θα είναι και οι εξελίξεις στο επίπεδο της ευρωζώνης. Ειδικότερα, αν θα υπάρξει εμβάθυνση και θωράκιση της Ένωσης κυρίως με την τραπεζική ενοποίηση, ώστε να μη λάβει μόνιμα χαρακτηριστικά η αποεπένδυση στην περιφέρεια. Ενόψει αυτών των κινδύνων, αποτελεί επιτακτική ανάγκη η επιμονή στην αλλαγή των δομικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας, που θα επιτρέψει μια αναπτυξιακή στροφή. ■